

ганізації праці як спосіб підвищення успішності інноваційних освітніх технологій.

Висновки. Отже, аналізуючи різні підходи до поняття “успіх”, “успішність”, можна стверджувати, що *успішність* є складним психолого-педагогічним утворенням на засадах стійких мотивів, системи професійних знань, професійно-педагогічних умінь і самооцінки, що забезпечує успіх, тобто досягнення поставленої мети і позитивних результатів діяльності, а також стабільний емоційний настрій від того, до чого в результаті викладач прагнув у своїй діяльності.

Література

1. Авершин А.О. Багатофакторний аналіз академічної успішності студентів [Електронний ресурс] / А.О. Авершин, Т.В. Яковенко. – Режим доступу: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/Awersin.php>.
2. Асеев В.Г. Мотивация поведения и формирование личности / В.Г. Асеев. – М. : Мысль, 1996. – 158 с.
3. Белкин А.С. Ситуация успеха. Как ее создать / А.С. Белкин. – М. : Просвещение, 2001. – 176 с.
4. Вернудіна І.П. Психологічні чинники успіху: спроба компаративного аналізу / І.П. Вернудіна // Освіта і управління. – 2010. – Т. 13. – № 2–3. – С. 86–91.
5. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології / І.М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 218 с.
6. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / [ред. Н.П. Наволокова]. – Х. : Основа, 2009. – 286 с.
7. Конькова С.П. Педагогічна рада “Успішність учнів та її залежність від вибору моделей, методів та технологій навчання” [Електронний ресурс] / С.П. Конькова. – Режим доступу: teacherjournal.com.ua/.../469.
8. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / , О. Пометун, Л. Пироженко. – К. : А.С.К., 2004. – 198 с.
9. Рацул А. Сутність сучасних педагогічних технологій та впровадження їх у навчальний процес [Електронний ресурс] / А. Рацул // Наукові записки. – Вип. 83. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nz/Ped/2009_83/statti/39.pdf.
10. Словарь русского языка / [сост.: С.И. Ожегов]. – М. : Сов. энциклопедия, 1972. – 847 с.
11. Смакота Л. Педагогічні умови формування успішної професійної діяльності майбутнього вчителя початкової школи [Електронний ресурс] / Л. Смакота // Гуманітарний вісник. – № 19.

БОЛДУЄВ М.В.

ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ: НОРМИ, КРИТЕРІЇ, ХАРАКТЕРИСТИКИ, МЕТОДИ

Сучасні перетворення національної системи вищої освіти все помітніше окреслюються тенденціями пом’якшення та децентралізації державного управління ними, утвердження в управлінні принципу субсидіарності (вирішення на місцях всіх тих проблем, що під силу вищим навчальним закладам), розширення автономії вишів та встановлення корелюючої з нею міри відповідальності, передачі частини управлінських функцій та повноважень громадським та професійним інституціям із застосуванням механізму визнання їх висновків та рівня компетентності.

Сьогодні, коли будь-яке управління за своїми типологічними характеристиками стає управлінням якістю, у вищій школі України все ще переважають існуючі форми контролю засвоєння знань і оволодіння навичками в процесі отримання вищої освіти, які навіть не орієнтовані на оцінку власне якості останньої.

Якість вищої освіти визначають за сукупністю характеристик належного рівня фахової компетентності випускників, а останній разом з їх особистісними, громадянськими та професійними цінностями є визначальним щодо державної конкурентоспроможності. Відтак, актуальність управління якістю вищої освіти важко переоцінити.

Управлінський науковий дискурс щодо якості вищої освіти представлений у дослідженнях В. Андрущенка, В. Лугового, О. Ляшенка, С. Гончаренка, В. Байденка, С. Майбороди, М. Білинської, К. Корсака, В. Вікторова, М. Романенка, Д. Дзвінчука, С. Шевченка, Н. Колісніченко, О. Дубровської, Н. Синицької, В. Супрун, Г. Лопушняка, Л. Плахотнікової та ін.

Мета статті – дослідити сукупність норм, критеріїв якості та оцінювання якості вищої освіти в Україні; проаналізувати характеристики для оцінювання якості вищої професійної освіти, основні типи випробувальних завдань і методів у системі засобів і технологій оцінної діяльності для студентів вищої школи.

Одним із недостатньо досліджених аспектів проблеми управління якістю вищої освіти в Україні залишається створення системи засобів і технологій випробувань, оцінювання якості вищої освіти, що відображали б у собі мету освітньої системи, трансформовану у вимоги до сучасного фахівця на будь-яких рівнях його освіти та розвитку. Розв’язання зазначеної проблеми нерозривно пов’язане зі зміщенням акцентів на принцип компетентності випускників ВНЗ. Вирішенню зазначених завдань і присвячена ця стаття.

Для того, щоб органи управління вищою освітою могли впливати на якість вищої освіти, їм необхідно володіти особливими нормативами, критеріями, моделями, певним інструментарієм для вимірювання рівня досконалості й ефективності процесу навчання студентів, тобто унормувати якість вищої освіти.

Під нормами якості вищої освіти (соціальними нормами) розуміється “виявлена, загальноновизнана і зафіксована документально система вимог до якості вищої освіти, які відповідають потребам суспільства й особистості” [6, с. 182–183]. Структура норм якості вищої освіти містить норми якості освіченості випускників вищої школи, норми внутрішньої якості системи вищої освіти, норми зовнішньої якості системи вищої освіти (середовища), а всі ці три складники містять позиції за ієрархічними рівнями організації та управління системою вищої освіти:

- міжнародних норм;
- державних (законодавчих і нормативних) норм;
- національно-регіональних (нормативних) норм;

- норм професійних утворень (асоціацій, товариств);
- норм освітніх установ (асоціацій ВНЗ, окремих одиниць);
- індивідуальних, особистісних норм, які є втіленням досягнутого або прогнозованого рівня розвитку якості освіченості.

Для всіх підсистем системи вищої освіти України щодо соціальних норм якості вищої освіти держава має виокремити державний, регіональний, особливий для ВНЗ та індивідуальний компоненти.

Державний компонент має бути спільним для всіх студентів і випускників певного типу вищої школи України і містити мінімальні, обов'язкові вимоги до якості вищої освіти, зафіксовані в державному стандарті. В усіх компонентах нижчих рівнів має бути декомпозиція мети і норм якості вищої освіти на системи таких цілей-норм на всіх етапах навчання людини у ВНЗ (тобто соціально-педагогічне проектування дерева поетапних цілей освіти і розвитку людини) [6, с. 185].

Регіональний (регіонально-етнічний) має бути спільним для всіх випускників ВНЗ визначеного профілю певного регіону. Особливий компонент має бути ознакою конкретного ВНЗ, а індивідуальний – конкретного студента (випускника). Тобто має реалізуватися багаторівнева і багатовимірною модель системи соціальних норм з якості вищої освіти і розвитку людини, структура якої збігається зі структурою вимог до сучасної людини.

Соціальні норми якості вищої освіти можуть формуватись на різних принципах: від минулого або досягнутого рівня; від майбутнього; від абстрактного можливого; від потенційного. Для забезпечення випереджального рівня розвитку людини відносно суспільної практики, органами управління вищою освітою, вищою школою мають використовуватися бази оцінок, сформовані за принципом “від майбутнього”, вони ж мають бути взяті і за основу оцінок, моделей якості вищої освіти і розвитку людини.

Загальновідомо, що управління якістю вищої освіти має будуватися на оцінці ситуації та результатів попередніх управлінських впливів та рішень. Для оцінювання якості вищої професійної освіти необхідно встановити її характеристики, які можуть бути оцінені.

Так, Е. Коротков [4, с. 252] весь комплекс таких характеристик пропонує розглядати в п'яти групах, за кожною з яких встановлюється як мінімум по чотири найважливіших критерії, і пропонує використовувати їх для оцінювання, досліджень, аналізу та рекомендацій з якості вищої освіти (див. рис.).

Кожен з таких критеріїв може бути оціненим певною сукупністю універсальних взаємопов'язаних і взаємодоповнюваних методів: тестування на комп'ютері, ділова гра, аналіз кейсів, рольова гра, аналіз накопиченої інформації, соціометричні дослідження, самооцінка професійної підготовки, проектування стратегій, планів, концепцій, програмно-аналітична оцінка письмової роботи (див. табл.) [4, с. 254–255, 260–261].

Рис. Характеристики якості вищої професійної освіти

Комп'ютерне тестування передбачає оцінювання співвідношення професійних знань з ключових дисциплін спеціальності з професійною орієнтацією, причому тест має бути із запрограмованою можливістю отримання оцінок з декількох критеріїв: обсяг і структура професійних знань, стійкість, системність, тип мислення тощо.

За допомогою *ділової гри* здійснюється комп'ютерна імітація певного процесу або явища і студентові необхідно приймати управлінське рішення або виступати в ролі менеджера. Тут мають бути оцінені обрана студентом стратегія, стиль поведінки, навички прийняття рішень, вжиття певних заходів, готовність до ризику, досягнення результату із загальноприйнятих критеріїв та з критеріїв його індивідуальної стратегії.

Застосування кейсів та виконання експертних робіт має на меті оцінити готовність студента до експертної та консультаційної діяльності, його досвідні та управлінські якості.

Рольова ділова гра передбачає можливість оцінювання кожного її учасника, визначення за спеціальною програмою рейтингу професіонала за критеріями готовності до професійної діяльності з урахуванням її рольової структури.

Запропонована технологія призначена не тільки для оцінювання якості вищої професійної освіти, а й для її діагностики, необхідної будь-якому професіоналу, тобто для виявлення та аналізу чинників, що впливають на якість вищої освіти з можливістю реального бачення студентом власних професійних переваг та вад, а також чинників проектування професійної кар'єри.

Характеристика якості освіти: предмет та методи оцінювання

Характеристика якості	Предмет оцінювання та дослідження	Методи оцінювання та дослідження
1. Рівень професійних знань	Наявність необхідних знань, глибина їх освоєння, розуміння професійних проблем	Тестування, аналіз кейсів, письмова робота, аналіз накопиченої інформації
2. Структура професійних знань	Структурні співвідношення знань різних сфер, співвідношення знань, поєднання, взаємодії знань (картина знань)	Тестування, аналіз накопиченої інформації, письмова робота, аналіз кейсів, проектування, соціометричне дослідження
3. Стійкість знань	Чи зафіксовані вони в довгостроковій пам'яті, час на пошук та орієнтацію в системі знань, ритмічність роботи в навчальному процесі	Тестування, аналіз накопиченої інформації, письмова робота, аналіз кейсів, проектування, співбесіда
4. Володіння знаннями (інтегроване використання при вирішенні проблем)	Здатність оперувати отриманими знаннями, використовувати їх при вирішенні проблем комплексно і системно, навички застосування знань	Ділова гра, аналіз кейсів, проектування, письмова робота, рольова гра, самооцінка професійної підготовки
5. Рольова структура діяльності	Готовність спеціаліста до певних ролей у своїй професійній діяльності, розуміння рольової структури професійної діяльності	Тестування, рольова гра, самооцінка професійної підготовки
6. Види діяльності	Готовність до тих видів професійної діяльності, які відображають зміст і особливість професії	Тестування, аналіз накопиченої інформації, проблемно-аналітична письмова робота, співбесіда з проблемами, аналіз кейсів
7. Навички прийняття рішень	Навички розробки та прийняття рішень, здатність оцінювання проблем, визначення їх характеру, вибору варіантів рішень	Ділова гра, рольова гра, проектування
8. Навички експертно-аналітичної роботи	Готовність і здатність провести експертизу ситуації, проаналізувати показники, документи, стан, навички консультування	Аналіз кейсів, письмова робота
9. Комунікабельність	Особистісні якості, розвинуті до професійного рівня (ділове спілкування, лідерство, товарищескість, етика відносин та ін.)	Тестування, рольова гра, співбесіда з проблемами, самооцінка професійної підготовки
10. Стиль поведінки	Особисті якості, що визначають успіх лідерства, сильні та слабкі сторони особистості щодо професійної діяльності	Тестування, рольова гра, ділова гра, самооцінка професійної підготовки, соціометричне дослідження
11. Рішучість (схильність до ризику)	Поведінка в екстремальних або кризових ситуаціях, вибір альтернатив рішень	Тестування, рольова гра, ділова гра, самооцінка професійної підготовки

Характеристика якості	Предмет оцінювання та дослідження	Методи оцінювання та дослідження
12. Професійне мислення	Тип мислення, його здібності, сильні та слабкі сторони, відповідність типу мислення характеру професійної діяльності (визначається за типологічною матрицею)	Тестування, аналіз накопиченої інформації, письмова робота, аналіз кейсів
13. Стратегія кар'єри	Уявлення про професію, наміри реальності працевлаштування, активність працевлаштування	Тестування, самооцінка професійної підготовки, соціометричне дослідження
14. Розвиток здібностей	Усвідомлення індивідуальних здібностей, ступінь їх розвинутості, структура, роль у кар'єрі	Тестування, самооцінка професійної підготовки, соціометричне дослідження
15. Впевненість у готовності до професійної діяльності	Впевненість у професійній поведінці, готовність до професійної діяльності	Тестування, самооцінка професійної підготовки, співбесіда з проблеми, аналіз кейсів
16. Оцінка освітньої програми	Ставлення фахівця до програми його професійної освіти, задоволеність освітою	Соціометричне дослідження, тестування, співбесіда за темою

До основних типів випробувальних завдань у системі засобів і технологій оцінної діяльності (у контексті оцінювання якості вищої освіти) для студентів вищої школи інші дослідники пропонують віднести [6, с. 187]:

- *питання* (за елементами знаннєвої структури загальних вимог);
- *задачу-модель* (на використання ключових знань);
- *ситуаційну задачу-модель* як кваліфікаційно-освітнє випробувальне завдання (імітація певної діяльності з необхідністю використання ключових знань);
- *лабораторно-експериментальне завдання (роботу)* як випробувальне завдання для студентів;
- *практичне кваліфікаційне завдання*, що вимагає демонстрації конкретних практичних кваліфікаційних навичок;
- *комплексне теоретико-аналітичне, проектне (таке, що потребує впровадження) кваліфікаційне завдання* (курсова, дипломна робота, магістерська робота, реальне професійне завдання тощо) як випробувальне завдання.

Причому всі наведені типи завдань є носіями – складниками соціальної норми якості вищої освіти і можуть бути різного рівня складності: від тих, що мають однозначну відповідь, до тих, що можуть мати множинну розв'язків або жодного). Такі різнорівневі випробувальні різнорівневі за складністю завдання відрізнятимуться один від одного глибиною соціального нормування з якості вищої освіти: чим нижчий рівень невизначеності (нижча складність, більш визначена відповідь), тим більш соціально унор-

мованим є завдання, і навпаки. Кожному випробувальному завданню має відповідати певний критерій або сукупність критеріїв оцінювання як міри відповідності нормі.

Сукупність випробувальних завдань та критеріїв оцінювання успішності її виконання студентами буде засобом випробування та оцінювання якості вищої освіти [6, с. 188–189]. Чим меншим буде рівень невизначеності випробувального завдання, тим простіший критерій оцінки успішності його виконання відповідатиме йому (і навпаки). Зрозуміло, що творчим випробувальним завданням мають відповідати найскладніші системи критеріїв оцінювання, що базуються на експертних методах оцінювання.

Заслужують на увагу розроблені на підставі здійсненого в наукових дослідженнях аналізу факторів впливу на якість вищої освіти С. Шевченком варіанти блоків параметрів для зовнішнього (внутрішнього) оцінювання якості вищої освіти на програмовому та інституціональному рівнях [7]. Причому наведені параметри повністю узгоджуються з компетентнісним підходом.

Зауважимо, що зазвичай під критеріями оцінювання якості вищої освіти вчені розуміють засоби для суджень, матеріал оцінювання, показники, ознаки, на підставі яких формується оцінка якості [3, с. 107].

Критеріями якості вищої освіти називають ознаки ступеня досягнення або перевищення цілей системи вищої освіти (соціальних норм якості вищої освіти) і умовно ділять їх на три групи [6, с. 185]:

- критерії якості освіченості випускників ВНЗ;
- критерії внутрішньої якості системи вищої освіти;
- критерії зовнішньої якості системи вищої освіти як критерії впливу системи вищої освіти на суспільство.

Світова сучасна освітня спільнота дійшла висновку, що у критеріях якості вищої освіти мають бути відтворені загальні цілі вищої освіти, необхідність виховання у студентів критичного і незалежного мислення та здатності до навчання впродовж життя, заохочення інновацій і різноманітності, визнання важливості залучення і збереження кваліфікованих, талановитих і відповідальних науково-педагогічних працівників [5, с. 100].

Проте, як справедливо зауважує С. Гончаренко, у практиці термін “критерій оцінювання” часто вживається неправомірно, оскільки під ним розуміють параметр (основний параметр), який хочуть виміряти. “Однак це лише вимірювання, а не критерій. Критерієм є правило, згідно з яким виносять оцінку, вибір після вимірювання. У цьому правилі коротко сказано, що таке добре, і що таке погано” [2]. Істинність наведеного визначення підтверджує очевидність: для більшості параметрів у методиках оцінювання якості вищої освіти навряд чи може бути критерієм оцінювання їхня максимізація. Існуючі сьогодні “пусті” кількісні показники якості не стимулюють вищу школу до процесів розвитку якості освіти, не мають нічого спільного з формуванням професійних компетенцій, затребуваних практикою, із запитами ринку праці та потребами тих, хто вчиться. Тут має прийти на допомогу науковий управлінський супровід.

Ознаками модернізованих моделей системи управління вищою освітою та її якістю мають стати відкритість і демократичність. У них державне управління має делегувати свої повноваження громадськості, внаслідок чого зміняться навантаження, функції, структура і стиль управління [1]. Сучасна державна освітня політика України має задати систему координат, у якій уможливується самовизначення України в створюваному європейськими державами єдиному освітньому просторі.

Сучасна державна освітня політика має містити позиції підтримки розвитку громадсько-професійної компоненти як складової механізму управління якістю вищої освіти з метою забезпечення якнайшвидшого і перманентного підвищення цієї якості для розвитку української системи вищої освіти і визнання її в європейському освітньому просторі, і що найголовніше – прискорення забезпечення гідної якості життя українців.

Усвідомлення цієї залежності є потужним контраргументом для тих, хто ще й досі внутрішньо не погоджується з європейсько орієнтованим вектором розвитку вищої освіти, державно-управлінської науки та політики, розуміючи його (вектор) як уніфікацію та черговий феєрверк для тимчасової підтримки уваги, не пов'язаної з конкретним наповненням щодо національних інтересів.

Висновки. Отже, на глибоке переконання в умовах становлення в Україні громадянського суспільства лише державно-громадський механізм та інституції такої самої генези можуть взяти на себе відповідальність за забезпечення якості вищої освіти. Це зумовлюється взаємовпливом громадянського суспільства і сфери вищої освіти, оскільки громадянське суспільство, впливаючи на розвиток громадських інституцій оцінювання якості вищої освіти, є носієм тої позиції і якостей особистості, які формує і виховує вища школа.

Література

1. Андрущенко В.П. Державно-громадський характер управління освітою / В.П. Андрущенко // Вища освіта України. – 2011. – № 3. – С. 5–8.
2. Гончаренко С.У. Про критерії оцінювання педагогічних досліджень: Українська педагогіка – Скарбничка [Електронний ресурс] / С.У. Гончаренко. – Режим доступу: <http://ped.sumy.ua/index.php?view=article&catid=18%3A2009-05-23-07-15-48&id=...htm>.
3. Гринкруг Л. Критерии реализации интересов человека в профессиональном образовании / Л. Гринкруг, Б. Фишман // Высшее образование в России. – 2007. – № 7. – С. 104–111.
4. Коротков Э.М. Управление качеством образования : учебное пособие для вузов / Э.М. Коротков. – [2-е изд.]. – М. : Академический Проект, 2007. – 320 с.
5. Нова динаміка вищої освіти і науки для соціальної зміни і розвитку: Комюніке всесвітньої конференції з вищої освіти – 2009: Штаб-квартира ЮНЕСКО, Париж, 8 липня 2009 року // Вища школа. – 2009. – № 8. – С. 98–104.
6. Трайнев В.А. Повышение качества высшего образования и Болонский процесс. Обобщение отечественной и зарубежной практики / В.А. Трайнев, С.С. Мкртчян, А.Я. Савельев. – М. : Дашков и К, 2008. – 392 с.
7. Шевченко С.О. Болонський процес в Україні: формування параметрів для оцінювання якості вищої освіти з використанням компетентнісного підходу / С.О. Шевченко // Менеджер: Вісник Донецького державного університету управління : науковий журнал. – Донецьк, 2010. – Вип. 2 (52). – С. 171–178.